

מנגד

ח"כא ואיטולא

פרשת ציור הקיר באוניברסיטת חיפה שהחלה כרוב רעש ומהומה נסתיימה. כצפוי בקול ענות חלושה של "שברים" מובס ומושפל פירסם ה' שיערי התרון של הליכוד, הפעם היה זה ח"כ אוריאל לין, איש שהצליח להיצמד לזרועות הפירסומת 36 שעות תמימות. הודעה לעיתונות שבה אנו מוצאים את כל מודעינו משכרכי פירסומים בעיתונות ש-חלקם מקוטעים וחלקם חד צדדיים" (כמה צדדים יש להשמעה?) צילומים של "אותו חלק של הציור שאליו כלל לא מכוונת הביקורת" (ואם כך, גם הביקורת חד צדדית!), וכו' ובמסגרת החזילה המיוסרת שלו לקאנוסה, אף נחפו חר"כ לין להרגיענו כי "הביקורת (שלו) אינה מתייחסת לערך האמנותי של הציור או לרמתו של האמן." סיעת הליכוד כנכנסת, שפירסם מה את הודעתו, אף נכונה היתה להציע כי "ההנחה היא שהציור הוא בעל ערך אמנותי וצא דופן", וכי כוונותיו של האמן "נעלות" והוא "שו" אף לתקן את החברה".

עד כתיב כן? אכן, כדאי היה לאברהם אופק לעמוד כמה ימים במטע החרפות כדי לזכות בסו" פו של דבר בקומפלימנטים כאלה.

מה קרה כאן? המשפט הבא בכתב הכניעה של חר"כ לין/ סיעת הליכוד מערטל את מה שהלב לא גילה לפה, לפחות לא בשקרה זה. "אין זה גם לרוואנטי לאיזה מחנה שייך האמן."

אורח! פתאום אין זה לרוואנטי לליכודניקים שלנו לאיזה מחנה שייך אמן (פקיד, עורך-דין, שופט, מומצא לשגריר וכו' וכו'). איך אמרו אצלנו פעם: ספר את זה לסבתא שלך, חר"כ אוריאל לין, כפורים, מכוון, או באחד באפריל.

מה בכל זאת קרה כאן? קרה מה שיקרה תכופות לשלומיאילים. חר"כ לין הסתבך, בלי דעת, דווקא עם אמן השייך — אוי לאונזיים שכך שמעותי — למחנה הליכוד שמטעמו אף כיהן כנספח התרבות של ישראל באיטליה. אחד מאותם יחידים-רגולתי: אחר בעיר ושניים כמושבה.

האם זאת הסיבה שאפילו נציגי הליכוד בוועדת הכנסת לא הסכימו לתמוך בדרישתו של עמיתם להעלות את הנושא על סדר יומו של בית המחוקקים? אחת הציפורים הקטנות המרחפות דרך קבע בתורי המערכת של העולם הזה אפילו נכונה היתה להישבע, כי שמעה את אחד מהם אומר לחר"כ הנבעת: השתגעתי...

זה מה שקורה למי שלא עושה את שיעורי הבית שלו. אני שואל אתכם: להתחקי סתם כך אמן בישראל מבלי לברר תחילה לאיזה מחנה הוא שייך?

הכך ייעשה במקומותינו? באמת בוש. במדינה מתוקנת לא קורים דברים כאלה.

שם — מבררים. ועוד הערה לסיום. אל חר"כ אוריאל לין אין טעם להפנות דברים. לא איש (גאה, לאומי וכו') כמוהו ילמד מהנסיון. אבל לירידי אברהם אופק עצת-יריד קטנה: אולי תחשוב על זה עוד פעם. הנה אתה רואה מי הם חברי-למחנה. איך אומרים אצלנו ב-אור שמח: לעולם לא מאוחר מדי.

איוולת

ובכן, כצפוי, איוולת משפט רמיאניוק לא נח' סבה מאיתנו. את מקומו של חשבון הנפש ההיס' טורי הגדול, ככל צורתו ועל כל השלכותיו, תופס שוב אולם משפט ראווה פופולארי ושוב חוזרות על עצמן הסצינות המוכרות, ההתעלפויות והתפרצויות הזעם, האקשן' הפולחני המתרחש לעיניהם התאבות של קהל שוחר סנסאציות ומצלמות טלוויזיה. אתה מקשיב להם' לעדים' — כותב נח קליגר בידיעות אחרונות, ושואל את עצמך מאין הם שאובים את הכוח הנפשי לספר על אותו מקום ראוי. מה מדרבן אותם, מה מאפשר להם לספר את הוועות שראו עיניהם מבלי להישבר? רומה כי כל פסיכולוג טירון היה מסביר למר קליגר, מה מדרבן אותם, ומה מאפשר להם לשח' זר, מתוך התרגשות כואת, אירועים שהתרחשו לפני יותר מארבעים שנה, בחלקם גם אירועים כהם לא נכחו אישית. אכן, לאנשים שאינם מסר גלים, כעדות אחד מהם במשפט זה, ללכת לים בתלאיב מכיוון שמראה המתרחצים מוכיר להם את הגויות כטרבליקה. יש בהחלט בעיה שספק רב הוא אם אולם בית-המישפט הוא המקום הנאות

כיותר לטפל בה. מי אנוחנו כי נדון אותם או כי נמצא, חלילה, דופי במעשיהם.

השאלה היא, כמה שנים עוד תוסיף מדינת ישראל להניח לצלם המוות והוועה להנחות את חייה, ולסיטי העבר להכתוב את ההווה שלה ואת עתידה. השאלה היא, האם מודע מישוה, שם למעלה" לדרך שבה מתגלגלת נברוה אשית בנברוה לאומית, ומה יש בדעתו לעשות כדי להביא מזור לזו האחרונה, אם אמנם יתברר כי כבר היתה נחלתו כולנו. השאלה היא גם אם אין בישראל של ימינו מי שמבקש לנצל משפטי ראווה ממין זה לצרכים פוליטיים אלה ואחרים, ואפילו צרכים "לאומיים" שעליהם חל מה שנקרא קונסנטוס.

צא וראה את חילול זכר השואה שבכאן, את המעטת הרמות וגימור הוועה. מכאן: אוקראיני אחר, אורח ארצות-הברית, בשם רמיאניוק, ומ' כאן: ששה מיליון נרצחים. ואפילו יוכח כי אותו גולה אוקראיני אינו אלא "איכאן האיום" — גוג אז, מן הצד האחר: רשעם סאריסטי, דגיריק, גוג ועיר מכונת השמדה שהאחריות לה מוטלת על כתפיו של עם שלם, ובעצם לא על עם אחד בלבד, ומן הצד השני: הוועה שנתכוננה להתמיד אלף שנים.

מה לזה ולזה?

מה פלא שהעיתונות שלנו מרבה בליכך להדגיש את הכינוי "איכאן האיום". נראה כי שמו של הצאר הרוסי מהלך-האיים הכרחי להם כדי לחפות על הדיספרפורציה ועל כל הרוחה שב-הלאמת" השואה והפיכתה ל-ספקטאקל". אמרתי: "ואפילו יוכח". ויש לזכור, שעד כה עדיין לא הכח רבר, לשם כך באו מישפטים לעז' לס. יש בינינו לא מעטים המתקשים להבין זאת, וכך, בצנינות שאין דוגמתה ושאי-אפשר שלא לכנותה בשם מרושעת, כותב אותו נח קליגר, ברשימה אחרת באותו עיתון, כי "בין אם לפנינו איוואן האיום ובין אם לא — משפטו של איוואן רמיאניוק כבר השיג את מטרותו בארץ ובעולם. ההתעניינות שעורר המשפט עד כה מוכיחה, כי צדקו אלה שהחליטו שיש לדרוש את הסגרתו של הגולה האוקראיני."

במלים אחרות: לולא היה איוואן רמיאניוק בנמצא — צריך ורצוי היה להמציא אותו, כדי לעורר "התעניינות".

השאלה היא רק בכמה תעלה לנו "התעניינות" זו — פה, בישראל, שאולצה שוב הפעם להפנות את מבטה מן ההווה שלה ומעתידה לעבר עברם של חלק מתושביה. וגם זאת: היש עוד מי שמפקפק בכך שמחזה ההעלאה-כאוב המתרחש בימים אלה בירושלים אינו יכול שלא לפגוע גם בזיכרו של המשפט הקודם שאותו מבקשת הגירסה החדשה לחקות.

האם אך מקרה הוא ששדרנית טלוויזיה אחת כבר שגתה והשמיעה מתוך התיבה "רד-המאניוק" במקום רמיאניוק, ושכאזכור כבר רווחות בדריחות סרות-טעם סניכ "שואה שאו"? ללמדך שוב, שאי-אפשר לתעתע בכלום כל הזמן, כפי שניסח זאת פעם אדם חכם אחד.

כל נהג ערבי

מתקש?

העיקרון כי כל אדם זכאי עד שתוכח אשמתו התקבל כעיקרון מוסר של המישפט הנאור בכל ארצות התרבות. עד היום רומה היה כי כך הוא המצב גם אצלנו. לפחות מן הבחינה הפורמאלית. אבל לא לעולם חוסן. בתגובות היום, הוא דבר המערכת, של העיתון ידיעות אחרונות מן ה-19.2.87, מצאנו את הרברים הנוראים הבאים. כותב אביעור גולן:

"אם יתברר שהתקריט ליד מחנה עסקאר בשכם היתה מעשה חבלה מכוון ולא תאונת דרכים — נמצא עצמנו עומדים נוכח החרפה ניכרת במצב הכיחון כיו"ש. התהליך החל עם הופעת הסניכאים כסימטאות שכם וירושלים. עתה נפתחת וירה חדשה, בכבישים, כאשר כל נהג ערבי הוא בחזקת מתקש — עד שיוכח אחרת."

העובדה כי דברים מעין אלה עשויים היו להתפרסם בעיתון ישראלי מכובר מבלי שאיש ייתן דעתו על כך — לא תתן המערכת ולא מחוצה לה — מעידה על כך כי אכן כאמת נפתחה וירה חדשה" בישראל, או, מכל מקום, יש המכשירים לה את הקרקע.

הסיפור והחיים

לפני שבועיים (העולם הזה 2582) נתפרסם

הרצל חקק מעברה, עברית, גוילים

הכל בינתיים. אנשים

צרוכי שפה מודים על נשמתם בעברית קדושה. מי יבין שפת אדם. ובאהל זעקת יולדת אנושה.

שם מישוה פותג. מוחק. אבי לומד עברית אמיתית שמדברים.

אביו דובב גוילים. חולם. יש לו לפחות שיכות לחיים שבספרות.

אהל קרוע רוטט ברוחות. לפעמים אהל היה.

מלא היה. מה משמעות צעקה בשאתה

באהל שלא נעקר עדין. רופא מילד אשה נשוכת נחש. ילדה יחיה בינתיים.

ומישוה מלמד את בניו שפה חדשה. משנן במשטמה. חוזר על הברות עבריות של פקידים

מתנשאים. ללא רחמים. ללא טעמים. עברית מדקלמת. עברית קמה לתחיה

ללא נשמה חמה. והאנשים כבר צרוכי מלחמה.

ישאירו סדוקים בגדיהם וחם נשמתם בבתיהם וילכו אל העברית החדשה.

הנה סבי יושב שם מוכר ביצים. מסלסל קולו בצעקה חלשה.

גויה מלאה גוילים ואין לה שיכות חדשה.

במדור זה סיפור בשם "מערכת הבטחון יכולה לסמוך עלי" בחתימת א. ג'זנדי, אחד הסיפורים הרבים המגיעים למערכת לפירסום ב"דף חדש". מישהו הסב את תשומת-ליבי כי בסיפור משרו כצים כמה מישפטים שרומים להם נאמרו לאחרונה בריאיון טלוויזיוני על-ידי אישיות ציבורית שאין לה כל נגיעה לא לנושא הסיפור אף לא לגיבור.

ברור כי הסיפור פורסם בתום לב כסיפור, כלומר, כדבר בדייון, ולא ככתבה או כטקסט המתכוון למסור דברים כהווייתם. אני מנצל הודמנות זו להביע את שאט-נפשי מכל ניסיון להשתמש בסיפורת יפה לחיסול חשבונות אישיים. יהיה מקורם אשר יהיה.

והיה מחננו טהור. העורך

ספרים

תורת הביקורת

כאסתטיקה מעשית

גבריאל מוקד

על השיפוט האמנותי

מיתווה לדגם אובייקטיביסטי

מתון באסתטיקה

הוצאת אגודת הסוברים, 1986

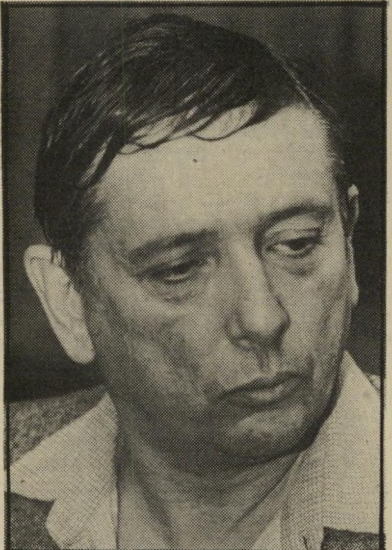
בין האסתטיקנים המעטים הפועלים היום בארץ, בולטת רמותו של גבריאל מוקד. ייחודו של מוקד לעומת עדי צמח, מנחם ברינקר וגרעון עפרת, אם להזכיר כמה שמות, מתבטא בעובדה שהוא הינו האסתטיקן היחיד שמשלם את עבודתו התיאורטית עם ביקורת אומנות מעשית. להוציא גבריאל מוקד, גם אחד מן האסתטיקנים הפועלים

בישראל לא שימש בעבר ואיננו משמש כיום לא כמבקר פעיל של הספרות העברית העכשווית ולא כעורך כתביעת ספרותי; כתביעת שנחשב — ולדעתי בצדק — אחד מעמודי התווך של הספרות העברית זה כשנות דור.

חיבוריו של עדי צמח על ביאליק, אבן גבירול ושמאל הנגיד, כמו גם מחקרו של מנחם ברינקר על ברנר ופירסומיו של גרעון עפרת על אומנים שנהרפו לצדי הדרך בידי וריצקי, למשל — הם כולם חיבורים מעניינים ומרתקים לכשעצמם, אבל אף אחד ממחבריהם איננו בוחן את ממצאיו התיאוריים לאור אמונתו האסתטית-פילוסופית, או חורג מעבר למסגרת הרסקריפטיבית על מנת לשקול את ערכם האומנותי של מושאי מחקרו לאור הנחותיו התיאורטיות.

דירוג אובייקטיבי

מטרתה של עבודת המחקר הנוכחית של מוקד, קד, שנושאה הוא השיפוט האמנותי, היא להפקיע אחת ולתמיד את הערכתן של יצירות בספרות, יצירות באמנות החזותית, במוסיקה ובריקוד, כל מה שמכונה בידי מוקד על דרך הקיצור, טכסט, מן האמונה כי על טעם הרוח אין להתווכח. כיאה לאסתטיקן שאיננו מנותק מן הביקורת האמנותית המעשית, מבכר מוקד, "לתרגם" (עמ' 29-30, למשל, וכן גם במקומות אחרים) את המשמעויות האסתטיות של שמות התואר, יפה, מכוער, חזק, חלש', הארמוני', הסכנוני', צעקני', וכו', שבנמצעותם מקובל היה, כידוע, לאורך תולדות תיה של האסתטיקה, לאפיין, לתאר ולהעריך את הספרות והאמנות הפלאסטיות, כולל המוסיקה והמחול, למשמעות האמנותית שלהם; וזאת בטענה, שכבר הושמעה על ידי עדי צמח (מבוא לאסתטיקה, עמ' 230-232), כי ככל ששם התואר הוא כללי יותר, כן יורד מיתעו הערכתו של התיאור. מסיבה זו משתמש מוקד בחיבורו במונחים כמו: מטאפוריקה, חריזה, מיצול (מיקצב), ומימטיקה, אם לציין מספר מצומצם אבל מרכזי של תכונות הניתנות אליבא דמוקד לשקילה ולדירוג אובייקטיביים במסגרתו של ה"ואנר האמנותי המסויים. כל זה, כאמור, כדי להימנע מלהיגרר בלא ביקורת אחר לשון היום, יום, או לשונם של מבקרים מקצועיים באשר

גבריאל מוקד

גבריאל מוקד: מיתווה לדגם מתון

למשמעות המושגים, אמנות' ו.חוויה אמנותית', ובה-בעת להבחין בין שמות תואר מכליליים, כגון שמות התואר הנ"ל, לבין שמות תואר המתארים מצבי עניינים שניתנים לאישוש תצפיתי.

סביב הנקודה הזו, כלומר, סביב הניסיון להמי' ציא לתכונות האמנותיות קניימיה אובייק' טיביים ככונה לברוק, מצד אחד, באופן מעשי האם תכונות אמנותיות אלה אכן מצויות ביצירה, והאם ישנה דרך לדרג את התכונות האמנותיות הללו כדי לקבוע, מצד שני, את ערכה של היצירה בהשוואה ליצירות אמנות אחרות — מתרכזים החלקים העיקריים בחיבורו של מוקד. לספר, ראוי לציין, גם חלקים נוספים, אשר עליהם נדלג כאן, ובהם מבקר מוקד את הגישות הרלאטיביס' טיות באסתטיקה, כגון זו שהוצעה על ידי עפרת וגישות נוספות כמו זו המיוצגת יפה בידי צמח, המייחס למחוייבויות האונטולוגיות והאפיסטמ' לוגיות מקום נכבד ורלוונטי בהערכתן האסת' טית של יצירות אמנות. באותה מידה של ביקורת מתייחס מוקד גם למישנות אסתטיות ואמנותיות אופנתיות כליכך לאחרונה, החל מן המישנות הסוציופסיכולוגיות וכלה בפוסט-סטרוקטור' ראליזם' וב'דה'קונסטרוקטיביזם'. כאמור, לא נ'